

Yrittäjyyskasvatuksen episteeminen hallinta

Esko Harni

*Analysoin artikkelissa yrittäjyyskasvatusta kansallisessa koulutuspoliittisessa diskurs-
sissa seuraten Alasuutarin ja Qadirin kehittämää episteemisen hallinnan analytiikkaa.
Analysoin koulutus- ja yhteiskuntapoliittisia dokumentteja yrittäjyyskasvatukseen liit-
tyen. Ajallisesti analyysi keskittyy vuosiin 2003–2009, jolloin kansallisessa koulutuspo-
liitikassa suoritettiin merkittävimmät teot yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi. Artikke-
lin tuloksissa kuvataan kuinka 1) koulutuspoliittisten toimijoiden näkemys sosiaalisen
maailman ontologiasta jatkuvana muutoksen tilana ja sopeutuvuudesta 2) koulutuspo-
liittisten toimijoiden näkemys subjektipositioista toisaalta sekä aktiivisina sekä itsenäi-
sinä että adaptaviisina sopeutujina 3) koulutuspoliittisten toimijoiden näkemys yrittä-
jyyskasvatuksen normeista ja ideaaleina toivekuvina, jotka leviävät rajatusta ympäris-
töstään kaikille yhteiskunnan ja elämän osa-alueilla vaikuttivat siihen, että yrittäjyys-
kasvatuksesta muodostui 2000-luvun alusta alkaen niin vaikutusvaltainen koulutuspo-
liittinen reformi.*

Johdanto

*Hyvinvointiyhteiskunnan palvelutason säilyttäminen edellyttää uutta yrit-
täjyyttä. Koko koulujärjestelmän läpäisevä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyy-
delle myönteinen asenne luovat pohjaa yrittäjyydelle. (OPM 2004, 7.)*

Vuoden 2004 opetus suunnitelman perusteissa yrittäjyyskasvatuksesta tehtiin kiinteä osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Esimerkiksi perusopetuksen piirissä, yhdessä kansalais-
kasvatuksen kanssa ne muodostivat aihekokonaisuuden, jonka tuli olla näkyvä osa koko
koulun toimintakulttuuria sekä läpäistä kaikkia oppiaineita (POPS 2004). 2000-luvulla suo-
malaisessa, kuten myös ylikansallisessa koulutus- ja yhteiskuntapolitiikassa toteutettiin
useita eri toimenpiteitä - hankkeita, tutkimuksia, poliittisia ohjelmia - joiden tuli edistää
yrittäjyysmyönteisyyden lisääntymistä erityisesti nuorten keskuudessa (ks. esim. OPM
2007).

Nämä toimet mukailivat laajempaa poliittista ilmapiiriä, jonka tausta palautuu Euroopan
komission Lissabonin strategiassa tehtyihin linjauksiin rakentaa unionista maailman kilpai-
lukykyisin ja dynaamisin tietopohjainen talous, joka kykenee ylläpitämään talouskasvua,
luomaan uusia ja parempia työpaikkoja ja luomaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta (EKM

2003). Yrittäjyysmyönteisyyden kasvattamiselle, etenkin nuorten keskuudessa, annettiin keskeinen rooli tämän tehtävän toteuttamisessa (OPM 2004).

Samaan aikaan kun toimet yrittäjyyskasvatuksen edistämiseksi voimistuivat 2000-luvulla, heräsi – ja on edelleen herännyt – useita puheenvuoroja yrittäjyyskasvatuksen yhteiskunnallis-poliittista luonnetta kohtaan (ks. esim. Komulainen ym. 2010; Ikonen 2006; Korhonen 2012; Harni 2014; 2015; Pyykkönen 2014). Näissä tutkimuksissa yrittäjyyskasvatus on lähestytty etenkin hallinnan analytiikan, aatehistorian, feministisen teorian sekä post-strukturalististen tulkintakehysten kautta. Kaikkia näitä näkökulmia yhdisti samankaltaiset huolenaiheet: Miten yrittäjyyskasvatus määrittelee kansalaisuutta? Kuinka yrittäjyyskasvatus uusliberalistisena koulutuspoliittisena reformina muokkaa oppijoiden kyvykkyysvaatimuksia? Entä kuinka yrittäjyyskasvatus politisoi uudelleen koulutuksen kenttää?

Siitä huolimatta, että näissä näkökulmissa on oivaltavasti kiinnitetty huomiota yrittäjyyskasvatuksen poliittista luonnetta kohtaan, on edelleen selvittämättä millaiset episteemiset ja ontologiset näkemykset sekä järjelyn tavat olivat sen taustalla, että niin Suomessa kuin suurimmassa osassa Euroopan unionin maissa yrittäjyyskasvatuksen nähtiin olevan keskeinen, ja jopa välttämätön osa niin kansallisen kuin koko Euroopan unionin taloudellisen ja poliittisen kehityksen turvaamista. Episteemisen hallinnan viitekehyksen avulla voidaan aiempia tutkimuksia laajemmin selvittää, millaiset poliittis-argumentatiiviset lausumat kehystivät yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen liittyvää retoriikkaa.

Episteeminen hallinta

Osallistun tässä artikkelissa edellä kuvattuun yrittäjyyskasvatusta koskevaan tutkimukseen paikkaamalla siinä ilmenevää tiedonaukkoa tarkastelemalla yrittäjyyskasvatukseen kytkeytyvää episteemistä hallintaa: niitä episteemis-ontologisia näkemyksiä sekä järjelyn ja argumentaation tapoja, jotka saivat kansalliset ja ylikansalliset poliittiset toimijat antamaan yrittäjyyskasvatukselle ja yrittäjyysmyönteisyyden lisäämiselle niin merkittävän roolin poliittisissa linjauksissaan.

Koulutuspoliittisessa ja -sosioologisessa tutkimuksessa on herännyt kasvava kiinnostus tiedon, tietokäytäntöjen ja yhteiskunnallisen hallinnan välisiä suhteita kohtaan. Keskeinen huomio näiden, kuten myös tämän artikkelin taustalla on ollut ylikansallisten organisaatioiden, kuten OECD:n, Maailmanpankin ja EU:n kasvanut rooli kansallisten koulutuspoliittisten toimien ohjaamisessa ja määrittelyssä (ks. esim. Kallo 2009; Harni 2014; Saari 2012; Rinne ym. 2011). Alasuutarin ja Qadirin (2014) kehittämä episteemisen hallinnan käsite paikantuu tähän laajempaan tutkimusperinteeseen. Termi ”episteeminen” viittaa tässä yhteydessä niihin ajatus-, tieto- ja totuusjärjestelmiin, jotka ovat taustoittaneet ymmärrystä yrittäjyyskasvatusta määrittävästä koulutus- ja yhteiskuntapolitiikasta. Hallinnan käsitteellä puolestaan viitataan hallinnan analytiikan -tutkimusperinteeseen, jossa hallinta nähdään laskelmoituna ja johdonmukaisena toimintana, joka tähtää yksilöiden, yhteisöjen ja kokonaisten populaatioiden ohjaamiseen kulloinkin tärkeiksi ymmärrettyjen päämäärien kehityksessä¹. (Dean 1999.)

1 Kuten myös Alasuutari ja Qadir (2014) toteavat, episteemisen hallinnan viitekehys jakaa pitkälti Michel Foucault'n ja hänen ajatteluunsa perustuvan hallinnan analytiikan tietoteoreettiset lähtökohdat. Esimerkiksi Millerin ja Rosen (2010) esille tuoma poliittisen rationaliteetin käsite tulee lähellä sitä, mitä episteemisen hallinnan viitekehyksellä pyritään tutkimuksellisesti tavoittamaan. Näkökulmani mukaan episteemisen hallinnan viitekehyksessä korostetaan kuitenkin laajemmin poliittisen argumentaation ja episteemis-ontologisten väitteiden merkitystä sekä niiden välistä suhdetta tutkittaessa poliittisten interventioiden luonnetta. Vaikka molempien näkökulmien

Episteemiseen hallintaan kytkeytyvä analyysi nojaa huomioon, jonka mukaan poliittisten interventioiden toteuttaminen pohjautuu nykyään yhä useammin toimijoiden oletuksiin ja käsityksiin siitä millainen sosiaalinen maailma on ja mitä ovat siinä esiintyvät haasteet. Näin ollen episteeminen hallinta ei perustu pakottamiseen, vaan pyrkii pikemminkin peittämään omat lähtökohtansa ja vaikuttamaan toimijoiden omien käsitysten kautta interventioiden, kuten yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen. (Alasuutari & Qadir 2014; ks. myös Foucault 2010). Esimerkiksi vaikka Euroopan unionilla tai OECD:llä ei ole varsinaista vaikutusvaltaa kansalliseen koulutuspolitiikkaan ja siihen liittyvään lainsäädäntöön, on näiden tahojen ehdottamia muutoksia toteutettu lähes täydellisesti. Useimmat Euroopan unionin jäsenmaat ovat esimerkiksi 2000-luvun politiikkaohjelmissaan sitoutuneet yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen koulutusjärjestelmissään.

Episteemisen hallinnan viitekehyksessä valtaa tai hallintaa ei ymmärretä myöskään resurssina: jonain mitä toimija omistaisi ja jota se yksioikoisesti kohdistaisi muihin toimijoihin. Tämän näkökulman valossa valtaa on aina vain käytännöissä ja toisiinsa kietoutuneissa suhteissa sekä verkostoissa, joita täytyy jatkuvasti rakentaa ja ylläpitää. Episteeminen hallinta on organisointia, jossa kansalliset (koulutus)poliittiset toimijat omaksuvat ja synkronisoivat toimintaansa ja toimintansa lähtökohtia globaalissa mittakaavassa. (Alasuutari & Qadir 2014; ks. myös. Foucault 1998; Rose & Miller 2010.)

Episteemisen hallinnan ensimmäistä osa-aluetta Alasuutari ja Qadir kutsuvat ”ympäristön ontologiaksi”, jolla he viittaavat prosesseihin ja poliittisen argumentoinnin tapoihin, joissa vedotaan väitteisiin siitä millainen sosiaalinen maailma pohjimmiltaan on ja mitä ovat siinä esiintyvät haasteet. Esimerkkinä tästä he käyttävät niin kutsuttua ”modernisaatio-teesiä”: ajatusta sosiaalisen maailman muutoksesta, joka tulkitaan itsestään selvästi kehityksenä kohti parempaa. Usein poliittisessa argumentaatiossa tämä teesi yhdistyy myös sosiaalidarvinismiin periytyvään ajatukseen siitä, että yhteiskuntien kehityksen taso pohjautuu siihen, kuinka hyvin ne kykenevät sopeutumaan tähän itsestään selvänä pidettyyn muutokseen. (Alasuutari & Qadir 2014, 73.)

Keskeistä on, ettei vetoaminen sosiaaliseen maailman ontologiaan ole koskaan täysin neutraalia toimintaa, vaan sen avulla pyritään samanaikaisesti katkaisemaan yhteydet vaihtoehtoihin tulkintoihin niiden ongelmien ja haasteiden luonteesta, joihin poliittisilla interventioilla pyritään vastaamaan. Näin jokin toimija tai verkosto pyrkii episteemisen hallinnan avulla vakuuttamaan muut toimijat siitä, että juuri heidän tulkintansa on relevantti nykyhetken kannalta. Tällöin voidaan vedota esimerkiksi ontologisiin näkemyksiin siitä, millainen sosiaalinen maailma on tai kääntyä tiedontuontantoon liittyvien auktoriteettien, kuten OECD:n puoleen. (Alasuutari & Qadir 2014; ks. myös. Callon 1986.)

Toinen osa alue, jota Alasuutari Qadir kutsuvat ”toimijuuden määrittelyksi”, puolestaan koostuu niistä prosesseista ja argumentaation tavoista, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisten ymmärrykseen itsestään ja toisistaan toimijoina. Kun esimerkiksi poliittista organisaatiota tai interventiota pyritään toteuttamaan tai saamaan muut toimijat vakuuttamaan sen relevanssista, on keskeistä, että ihmiset pystyvät identifioitumaan siihen ja näkemään itsensä merkityksellisenä osana sitä. Tässä kohdin on olennaista kiinnittää huomio niihin toimiin, joilla jokin toimija pyrkii saamaan toisen toimijan ymmärtämään itsensä tai osan itsessään ongelmallisena ja muutosta tarvitsevana: esimerkiksi yrittäjyyskasvatukseen osallistuu ihmisen on koettava olevansa sitä tarvitseva tai kansallisen koulutuspoliittisen toimijan on ymmärrettävä, ettei hänen edustamansa koulutusjärjestelmä ole menestynyt riittävän hyvin tietyillä osa-alueilla. Näin toimija pyritään eri tekniikoin saattamaan positioon,

pyrittäisiinkin samoihin tutkimuksellisiin päämääriin, eroavat ne keinojen osalta toisistaan.

jossa hän alkaa työstää itseään kyseisen ongelmanasettelun mukaisesti. (Alasuutari 2014, 75; ks. myös Callon 1986.)

Kolmatta episteemisen hallinnan osa-alueetta Alasuutari ja Qadir (2014, 77) kutsuvat nimellä ”normit ja ideaalit”. Tässä vaiheessa huomio kiinnitetään toimijoiden näkemyksiin ja väittämiin siitä mikä on hyvää ja toivottavaa kulloisenkin poliittisen intervention toteuttamisen kohdin. Usein tässä kohdin toimija vetoaa poliittisen retoriikan avuin itsestään selviin, kaikkien yleisesti hyväksymiin lausumiin. Esimerkiksi koulutuspoliittisen intervention toteuttamisen kohdin voidaan ilmaista, kuinka se lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta tai demokraattiseen yhteiskuntaan osallistumista. Normit ja ideaalit episteemisen hallinnan yhteydessä voivat koskea myös esimerkiksi niin kutsuttuun ”näyttöperusteisuuteen” vetoamista tai yleisiä rationaalisuuden ihanteita. Tutkimustietoon vetoaminen on tietenkin keskeistä koulutuspoliittisia interventioita suunniteltaessa, mutta sen avulla voidaan myös peittää näkyvistä vaihtoehtoiset tulkinnat esimerkiksi näihin interventioihin liittyvistä sosiaalisista ongelmista. (Alasuutari & Qadir 2014, 77.)

Aineiston ja analyysin kuvaus

Aineistona artikkelissa käytetään Euroopan komission ja kansallisten koulutuspoliittisten toimijoiden laatimia dokumentteja, toimenpidesuosituksia, linjauksia ja tutkimuksia yrittäjäyyskasvatukseen ja sen toteuttamiseen liittyen. Keskeisimpänä näistä analysoidaan Opetusministeriön tuottamia dokumentteja *Yrittäjäyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma* ja *Yrittäjäyyskasvatuksen suuntaviivat* sekä näiden syntyyn ratkaisevasti vaikuttanutta Euroopan komission tuottamaa *Yrittäjäyysden vihreä kirja* -dokumenttia. Ajallisesti aineisto paikantuu vuosiin 2003-2012. Tällöin Euroopan komission ja kansallisen koulutuspolitiikan tasolla tehtiin keskeisimmät linjaukset ja toimenpiteet yrittäjäyyskasvatuksen ja -myönteisyyden edistämiseksi. Aiempien tutkimusten (ks. esim. Ikonen 2006) valossa voidaan todeta, että *Yrittäjäyysden vihreä kirja* oli ensimmäinen laajamittainen ja yhtenäinen poliittinen dokumentti Euroopan komission toimesta, jonka kautta yrittäjäyyskasvatusta pyrittiin johdonmukaisesti rantauttamaan kaikkiin jäsenmaihiin. Kansallisella tasolla taas dokumentit *Yrittäjäyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma* ja *Yrittäjäyyskasvatuksen suuntaviivat* ottivat molemmat lähtökohdakseen *Yrittäjäyysden vihreän kirjan* sisällöt. Lisäksi molemmat näistä dokumenteista olivat ainoat laajamittaiset ja yhtenäiset sisällöltään yrittäjäyyskasvatuksen määrittelijöinä.

Aineiston valintaan vaikutti näkemys siitä, että Euroopan komission ja Opetusministeriön luomissa dokumenteissa painottuvat laajemmat koulutus- ja yhteiskuntapoliittiset tavoitteet, ja niissä identifioidaan sekä tehdään näkyväksi ongelmia, mutta myös tuodaan esille uudenlaisia käsitteitä sekä poliittisten interventioiden kohteita (vrt. Saarinen, Salminen & Keränen 2014).

Poliittiset tekstit, kuten tässä artikkelissa analysoidut dokumentit ovat usein luonteeltaan harkitun epämääräisiä, sillä argumentaatioiden ja arvojen yksiselitteisyyden esille tuominen rajoittaa aina poliittisten toimijuuksien ja interventioiden toimialaa. Esimerkiksi juuri arvoja ja episteemis-ontologisia perusteita koskevat ilmaisut muotoillaan poliittisiin dokumentteihin mahdollisimman laveasti ja abstraktilla tasolla. Tätä kautta poliittisen dokumentin ajatellaan saavan hyväksyntää mahdollisimman laajan toimijoiden joukon keskuudessa. (Summa 1996, 70.)

Aineistoa luetaan ja jäsennetään Alasuutarin ja Qadirin (2014) muotoileman episteemisen hallinnan viitekehyksen sekä siihen – implisiittisesti – sisältyvän poliittisen argumen-

toinnin näkökulmien valossa. Tämän kautta yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen liittyvää poliittista argumentaatiota analysoidaan kysymällä:

- 1) Millaisia episteemisiä ja ontologisia näkemyksiä koulutuspoliittisilla toimijoilla oli siitä, millainen sosiaalinen maailma on ja mitä ovat siinä esiintyvät haasteet?
- 2) Kuinka nämä toimijat määrittelivät ja identifioivat toimijuuden sekä millaisia subjekti-positioita näille toimijoille pyrittiin luomaan?
- 3) Millaisia normatiivisia odotuksia ja ideaaleja yrittäjyyskasvatukselle annettiin koulutus- ja yhteiskuntapoliittisena interventiona?

Aineistoa luetaan ensisijaisesti tekstillisen argumentaation kautta sekä sen taustalla piilevien episteemis-ontologisten näkemysten näkökulmasta. Analyysi keskittyy näin paitsi itse dokumenteissa esiintyviin kielellisiin ilmaisuihin, mutta myös ja ennen kaikkea niiden taustalla piileviin implisiittisiin näkemyksiin siitä millaiseksi koulutuspoliittiset poliittiset toimijat ymmärsivät sosiaalisen maailman ontologian ja siihen sisältyvät subjekti-positiot sekä tavoitteet. Lähtökohtana analyysissa on ajatus siitä, että tekstit ovat kaiken toiminnan ytimessä. Niiden kautta hahmotetaan sitä, millainen ympäröivä sosiaalinen maailma pohjimmiltaan, ontologisesti on. Tekstit siis aina heijastavat tekijänsä tai tekijöidensä kulttuuri- ja yhteiskunnallisia näkemyksiä. Kielelliset valinnat ja käytännöt siis myös rajaavat aina jotain ulkopuolelle, sillä niissä sitoudutaan valittuihin näkökulmiin. (Alasuutari 1999, 144-164.) 157, 164.)

Aineiston analyysissa korostuvat siis poliittisen argumentaatio sekä tämän argumentaation taustalla piilevät episteemis-ontologiset näkemykset sosiaalisen maailman luonteesta, siihen sisältyvistä ongelmista, ratkaisuksista ja toimijoiden luonteesta. Poliittinen argumentaatio on aina jossain määrin vallan käyttämistä, ja siksi sen analysointi sopiikin hyvin yhteen episteemisen hallinnan viitekehyksen kanssa. Se ei ole pakottavaa, vaan suostuttelevaa, ja siinä pyritään tekemään kollektiivisia ongelman rajauksia ja päätöksiä yhteisen hyvän vuoksi. Poliittinen argumentaatio perustuu myös usein niin kutsuttuihin tosiasiaväitteisiin ja arvoihin. Näiden avulla joidenkin toimijoiden näkemykset sosiaalisista ja yhteiskunnallisista huolenaiheista pyritään esittämään kaikille yhteisinä. Näitä huolia koskevat ratkaisut puolestaan perusteella usein poliittisen yhteisön välittömillä tarpeilla, kuten yhteiskunnan ja talouselämän jatkuvalla muutoksella. (Zarefsky 2008.)

Yrittäjyyskasvatuksen episteeminen hallinta

Keskeisimmät taustat 2000-luvun yrittäjyyskasvatukselle suomalaisessa koulutuspolitiikassa ja -ajattelussa voidaan palauttaa kahteen laajempaan poliittiseen kehityskulkuun: 1) Euroopan komission laatimaan ”Lissabonin strategiaan” ja siihen kytkeytyviin OECD:n laatimiin suosituksiin sekä 2) Matti Vanhasen I hallituksen toteuttamaan –ja edellä mainittuun strategiaan pohjautuvaan – ”yrittäjyyden politiikkaohjelmaan”, jonka yhteydessä yrittäjyyskasvatuksesta tehtiin kiinteä ja pakollinen osa suomalaista koulujärjestelmää, aina esikouluista yliopistoihin.

Vuonna 2003 ilmestyneessä Euroopan komission *Yrittäjyyden vihreässä kirjaa* voidaan pitää lähtökohtana yrittäjyyskasvatus-reformille 2000-luvun suomalaisessa koulutuspolitiikassa (Harni & Pyykkönen 2018; Ikonen 2006). Dokumentissa painotetaan voimakkaasti yrittäjyyden merkitystä Euroopan taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Euroopan on tuettava tehokkaammin yrittäjyyspyrkimyksiä. Eurooppa tarvitsee lisää uusia ja menestyviä yrityksiä, jotka haluavat hyötyä markkinoiden avautumisesta ja ryhtyä luoviin ja innovatiivisiin liiketoimiin laajemmassa mittakaavassa. (EKM 2003, 4.)

Markkinoiden avautumisella viitataan globaaliin taloudelliseen murrokseen, joka kasvatti korkeiden kustannusten maissa sijaitsevien teollisuusyritysten kilpailupaineita. Kiristynyt kilpailu taas johti tuotantokapasiteetin siirtämiseen alhaisempien kustannusten maihin. Toisaalta taas uudenlainen tieto- ja viestintäteknikka synnytti uusia markkinoita, jotka mullistivat tuotantoprosessin monilla työn aloilla ja vetivät palvelusektorin kasvuun. Palvelusektorin kasvu ja tuotantoprosessien monimutkaistuminen taas mahdollistivat, mutta myös edellytti uudenlaista yritystoimintaa sekä ”monenlaisia erikoistuneita panoksia”. (EKM 2003.) Yrittäjyyden kasvulle ja kilpailukyvyn turvaamiselle onkin raportin mukaan olemassa tukitoimia. Eräs keskeisimmistä näistä on juuri yrittäjyyteen kasvattaminen:

Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen olisi osaltaan edistettävä yrittäjyyttä luomalla oikeanlaisen ajattelutavan [...] (EKM 2003, 14).

Keskeistä onkin, että dokumentissa yrittäjyys mielletään huomattavasti laajemmassa merkityksessä kuin elinkeinon harjoittamisena tai juridisessa yrityksen perustamisen mielessä. Asiaa kuvataan muun muassa seuraavasti:

Yrittäjyys on mielentila ja prosessi, joilla luodaan ja kehitetään taloudellista toimintaa yhdistämällä riskinotto, luovuus ja/tai innovatiivisuus hyvään johtamiseen uudessa tai jo olemassa olevassa organisaatiossa (EKM 2003, 6).

Dokumentin sisältö ja kieli omaksuttiin kansalliseen koulutuspolitiikkaan lähes sellaisenaan. Vuosi sen ilmestymisen jälkeen Suomessa julkaistiin opetusministeriön toimesta *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma* (2004), jossa kirjan linjauksia on selvästi omaksuttu. Dokumentissa yrittäjyyskasvatus pyrittiin tuomaan osaksi kaikkia koulutusjärjestelmän tasoja. Yrittäjyyskasvatuksen tehtäväksi määriteltiin muun muassa sisäiseen yrittäjyyteen kasvattaminen: yrittäjämäisen asenteen kultivoiminen, jossa yhdistyvät joustavuus, aloitekyky, luovuus, riskinottokyky, omatoimisuus ja toisaalta yhteistyökyky sekä vahva suoritusmotivaatio. (OPM 2004, 8.) Vuotta myöhemmin Matti Vanhasen I hallituksen ”yrittäjyyden politiikkaohjelmassa” painotetaan myös *Yrittäjyyden vihreän kirjan* sisältöä ja sanomaa sekä:

Kansalaisten valmiuksia ryhtyä halutessaan yrittäjäksi lisätään yrittäjyyskasvatuksen ja koulutuksen keinoin (Valtioneuvosto 2005, 3).

Kaksi vuotta myöhemmin Opetusministeriö tilasi tutkimuksen, jossa kävi ilmi, ettei yrittäjyyskasvatuksen sisältöjä tai sanomaa oltu saatu rantautumaan koulun arkeen. Etenkin opettajat eivät näyttäneet tietävän riittävästi yrittäjyyskasvatuksen sisällöistä tai toimintavoista (Seikkula-Leino 2007). Vuonna 2009 julkaistiinkin dokumentti *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*, jossa yrittäjyyskasvatuksen merkitystä painotettiin voimakkaammin sekä

tarkennettiin sen tavoitteita. Silloisen opetusministerin Henna Virkkusen kirjoittamassa esipuheessa todetaan, että yleissivistävässä koulutuksessa korostetaan myönteisiä asenteista yrittäjyyttä kohtaan, kun taas toisella ja korkealla asteella mukaan tulevat vahvemmin yritystoimintaan liittyvät valmiudet. Dokumentissa alleviivataan edellisten kaltaisesti yrittäjyyden merkitystä ihmisen kaikilla elämän osa-alueilla:

Yrittäjyys on yksilön kyky muuttaa ideat toiminnaksi. Se sisältää luovuuden, innovaatiokyvyn ja riskinoton, samoin kuin kyvyn suunnitella ja johtaa toimintaa tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä ominaisuudet tukevat yksilön jatkävistä elämää, koulutuksessa, työssä, vapaa aikana ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. (OPM 2009, 13.)

Analysoin seuraavissa alaluvuissa kuinka episteeminen hallinnan kolme osa-aluetta toteutuvat ja ilmenevät edellä mainituissa yrittäjyyskasvatuksen merkitystä käsittelevissä koulutus- ja yhteiskuntapoliittisissa kehityskuluissa ja linjauksissa.

Ympäristön ontologia ja ongelmakentän määrittely

Episteemisen hallinnan ensimmäinen osa-alue koostuu niistä prosesseista ja argumentoinnin tavoista, joilla pyritään vaikuttamaan poliittisten interventioiden toteutumiseen esittämällä ontologisia väittämiä siitä, millainen sosiaalinen maailma on ja mitä ovat siinä esiintyvät haasteet. Selkein tällainen näkemys yrittäjyyskasvatuksen kohdalla rakentuu muutoksen ja siihen sopeutumiseen liittyvän tematiikan ympärille. Artikkelin aineistossa yrittäjyyskasvatuksen perimmäiseksi ontologiseksi lähtökohdaksi asetetaan globaalin maailman, yhteiskuntien sekä työelämän jatkuva muutos ja turbulenssi, joihin kansallisten poliittisten toimijoiden odotetaan löytävän ratkaisuja sopeutua². Esimerkiksi *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat* -dokumentissa todetaan yksiselitteisesti:

*Yhteiskunta, työt ja työelämä **muuttuvat jatkuvasti**. Niissä korostuvat aikaisempaa enemmän tiedot, taidot ja henkiset prosessit. (OPM 2009, 13.)*

Yrittäjyyden vihreässä kirjassa puolestaan huomautetaan seuraavasti:

*Kyky sopeutua [...] **muutoksiin** on ratkaisevan tärkeää kilpailukyvyn kannalta (EKM 2003, 4).*

Opetusministeriön julkaisemassa *Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen* -tutkimuksessa toistuu myös tämä sama episteemis-ontologinen järjely:

*Yrittäjyyskasvatuksen avulla on mahdollista ohjata yksilöitä ja yhteiskuntaa **kohtaamaan muutoksia** ja hakemaan [...] **ratkaisuja selviytymiseen** (OPM 2007).*

2 Tällaisen yhteiskunta- ja talouspoliittisen järjelyn historiallinen tausta palautuu selvästi uus-schumpeteriläisiin oppeihin, etenkin Peter Druckerin ajatteluun, jossa korostetaan, että toimivien yhteiskuntien on oltava kauttaaltaan ”yrittäjämäisiä”. Tällainen ”yrittäjämäinen yhteiskunta” tarkoittaa Druckerille juuri kykyä sopeutua jatkuvan muutoksen tilaan. (Drucker 1985.)

On selvää, että globaalissa taloudessa ja työelämässä tapahtuneet muutokset ovat olleet entistä intensiivisempiä viimeisten vuosikymmenten aikana, ja että näihin haasteisiin on kyettävä löytämään ratkaisuja. Episteemisen hallinnan näkökulmasta muutos ja siihen sopeutuminen eivät kuitenkaan ole näin yksiselitteinen asia: niihin vetoamalla toimijat pyrkivät vakuuttamaan toiset toimijat juuri tiettyjen poliittisten interventoiden, tässä tapauksessa yrittäjyyskasvatuksen relevanssista näiden haasteiden ratkaisemisessa (Alasutari & Qadir 2014).

Tällaista itsestään selvänä pidettyyn muutokseen ja siihen sopeutumiseen kytkeytyvää järkeilyä voidaan ymmärtää evolutiivisen yhteiskunnanäkemyksen kautta. Tässä näkökulmassa korostuu epäily siitä, poliittisilla toimijoilla ole varsinaisesti kykyä vaikuttaa yhteiskunnallisiin muutosten suuntiin muuten kuin pyrkimyksillä löytää keinoja sopeutua niihin (Keinänen 2014, 33). Berardi ja Virtanen (2010, 35) ovatkin korostaneet, että poliittisia interventioita ja niiden legitimointia ohjaa nykyään yhä enenevässä määrin järkeily, jossa poliittinen tahto on korvautumassa automaattisella muodollisuuden järjestelmällä, mikä muuttaa vaihtoehtoiset tulkinnat sosiaalisesta todellisuudesta kyseenalaistamattoman logiikan viitekehukseen. Tällaista logiikkaa ohjaavat käsitteet kuten kilpailukyky, taloudellinen vakaus, tuottavuuden kasvu ja esimerkiksi työvoimakustannusten alentaminen. (emt.) On esitetty, että yrittäjyyden eetosta leimaa samankaltainen vääjäämättömyyden retoriikka. Tässä retoriikassa yrittäjyyden eetoksen tuomista kaikille elämän ja yhteiskunnan osaluilla perustellaan juuri ”tosiasiana” ja ”luonnollisena” välttämättömyytenä esimerkiksi kilpailukyyn turvaamisen kannalta. (Pyykkönen 2014, 12.)

Toinen ontologinen näkemys sosiaalisesta maailmasta yrittäjyyskasvatuksen episteemisen hallinnan kohdin rakentuu kehityksen tematiikan ympärille. *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat* -dokumentissa yrittäjämäinen toiminta asetetaan kehityksen, tässä tapauksessa kehittyvän yhteiskunnan perustaksi:

Kehittyvän yhteiskunnan perusta on yrittäjämäisessä toiminnassa (OPM 2009, 14).

Ja myöhemmin:

Tärkeä osa yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjämäistä toimintakulttuuria on tulevaisuushakuinen ote (OPM 2009, 16).

Kehitykseen ja tulevaisuushakuisuuteen vetoaminen kuvaa osuvasti sitä, mitä Alasutari ja Qadir (2014) episteemisen hallinnan kohdin kutsuvat ”modernisaatiohypoteesiksi”. Yhdistettynä edelliseen – muutokseen ja siihen sopeutumiseen liittyvään – argumentoinnin tapaan, voidaankin nähdä kuinka sosiaalista muutosta ja siihen sopeutumista yrittäjyyskasvatuksen keinoin pidetään, ei vain sopeutumisenä muutokseen, vaan myös ja ennen kaikkea kehityksenä. Tämän näkökulman valossa muutokset sosiaalisessa maailmassa – tässä tapauksessa yrittäjyysmyönteisyyden kasvattaminen nuorten keskuudessa – voidaan sosiaalidarvinistisesti ymmärtää automaattisena ja vääjäämättömänä liikkeenä kohti parempaa yhteiskuntaa.

Subjektipositiot

Edellisessä luvussa on tarkasteltu niitä järkeilyn ja argumentoinnin muotoja, joilla poliittiset toimijat pyrkivät muodostamaan ontologisia väitteitä sosiaalisesta maailmasta ja siinä

esiintyvistä haasteista. Näiden kautta pyrittiin puolestaan vakuuttamaan muut toimijat siitä, että juuri yrittäjyyskasvatus ja yrittäjämäisten taitojen edistäminen etenkin nuorten keskuudessa on relevantein keino vastata esitettyihin haasteisiin. Tällaiset väitteet eivät kuitenkaan yksinään riitä poliittisten interventioiden onnistumiseen. Toimijat on myös saatava sisäistämään näihin väitteisiin pohjautuvat subjektipositiot eli tavat ymmärtää oma ja toisten toimijuus.

Analysoimieni dokumenttien kohdejoukko on laaja. Dokumenteissa pyritään puhuttelemaan niin oppilaita, opettajia kuin muita koulutuspoliittisia toimijoita. Millaisia subjektipositioita yrittäjyyskasvatuksen kohteena oleville nuorille sekä koulutuksen piirissä toimiville sitten pyritään luomaan? Entä millainen ihmiskuva näihin positioihin sisältyy? Perustavana lähtökohtana voidaan pitää ajatusta, että jotta edellisessä luvassa kuvattuihin haasteisiin kyetään vastaamaan, on niin yksilöissä, organisaatioissa kuin kokonaisissa valtioissa tapahtuttava asennemuutos:

Yrittäjyyden yhteiskunnan rakentaminen on jokaisen asia. Yrittäjyyteen ja epäonnistumiseen kohdistuvien asenteiden on muututtava positiivisemmiksi. (EKM 2003, 22.)

Tästä syystä:

Perusopetuksessa [yrittäjyyskasvatuksen] painopiste on asenteellisissa valmiuksissa, yrittäjämäisten ominaisuuksien ja toimintatapojen kehittämisessä (OPM 2009, 13).

Koulutuspoliittisessa diskurssissa yrittäjyyskasvatus nähdään siis ennen kaikkea asennekasvatuksena, toiveina asenteellisesta muutoksesta joka ei ole tarkoitettu ainoastaan yrittäjiksi pyrkiville, vaan joka on jokaisen asia. Tällainen puhetapa mukailee koulutuksellisissa kva-lifikaatioissa³ tapahtunutta muutosta, jonka myötä tietyt ja tarkasti kohdennetut kvalifikaatiot ovat muuttuneet yleiseksi puheeksi yksilöiden kyvykkyydestä, eetoksesta ja asenteesta, joiden odotetaan tuottavan jatkuvasti itseään ja kompetenssejaan kehittävää yrittäjämäistä subjektiviteettia (Triantafillou 2012, 141-142). Onkin korostettu, että kyky tai asenne yleensä on noussut uudella tavalla taloudellisesti keskeiseksi tekijäksi. Tästä syystä koulu-tuskaan ei enää pyri tarttumaan tähän tai tuohon yksilön ominaisuuteen, vaan pikemminkin asenteeseen tätä tai tuota ominaisuutta kohtaan. (Pasanen 2015; Harni 2015.)

Mitä tämä yleisen kyvykkyyden ja asenteenmuutoksen odotukset sitten yksilöille ja organisaatioille tarkoittavat? Yksilön kohdin tätä asenteenmuutosta voidaan lähestyä yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyden luonnetta kuvaavilla lausumilla. Yrittäjyyskasvatus pyrkii saamaan yksilön löytämään sisäisen yrittäjän asenteen:

missä yhdistyvät joustavuus, aloitekyky, luovuus, riskinottokyky, omatoimi-suus ja toisaalta yhteistyökyky sekä vahva suoritustavoittavuus (OPM 2004, 10).

3 Tässä yhteydessä kvalifikaatiolla viitataan tekijän suhteeseen työhönsä tai toimintaansa. Täten se määrittää paikan työn järjestelmässä. Tällaista paikkaa ovat perinteisesti määrittäneet käsitteet kuten ammatti ja professio. (Pasanen 2015, 65.)

Tarkoitus on:

[...] *kasvattaa oppija vastuuseen itsestään ja tekemisistään, rohkaista ottamaan uusia askeleita, vaikka niissä voisi epäonnistuaakin* [...] (OPM 2009, 16).

Yrittäjyyskasvatukseen kytkeytyvä koulutuspoliittinen diskurssi puhuu yrittäjämäisestä yksilöstä houkuttelevaan sävyyn. Vedotessaan yhteisesti hyvinä pidettyihin asenteellisiin ominaisuuksiin - kukapa ei haluaisi olla aktiivinen, vastuullinen tai työllistettävämpi, se piirtää hyvän ihmisen kuvan sellaisenaan (ks. Ikonen 20016; Harni 2015). Berglund (2013) on alleviivannut tutkimuksissaan yrittäjyyskasvatuksen, minuuden ja työllistettävyyden välistä yhteyttä. Hänen mukaansa sekä sisäisen yrittäjyyden että työllistettävyyden käsitteisiin sisältyy ihmiskuva, jota määrittää paitsi aktiivisuus ja luovuus, myös toive yksilön lähes loputtomista voimavaroista ja potentiaalista.

Näihin odotuksiin näyttää sisältyvän kuitenkin eräänlainen kaksisuuntainen liike. Toisaalta sekä koulutukselle että yrittäjämäisille yksilöille annetaan ratkaiseva rooli niin Euroopan taloudellisen kehityksen, kilpailukyvyn kuin sosiaalisen yhteenkuuluvuuden turvaamisessa, mutta yhtäältä näitä toimijoita kuvataan joustavina, eräänlaisina adaptiivisina sopeutujina suhteessa itsestään selvänä pidettyyn ”jatkuvaan muutokseen”, kuten olen myös edellisessä luvussa esittänyt. Näin subjektipositiot näyttävät muodostavan jännitteisen dynamiikan, jossa aktiivisuus, itsenäisyys, joustavuus ja sopeutuvuus erikoisella tavalla yhdistyvät toisiinsa.

Dardot ja Laval (2014; ks. myös. Saastamoinen 2010) ovat tutkimuksessaan korostaneet edellä kuvatun jännitteisyyden merkitystä myöhäiskapitalistisessa hallinnan eetoksessa. He kirjoittavat yrittäjämäisen yksilön itsehallinnasta, jonka puitteissa hänen tulee toimia aktiivisuuden, luovuuden ja re-aktiivisuuden välimaastossa. Kyse eräänlaisesta ”ultra-subjektivoitumisen” prosessista, jonka tavoitteena ei ole yksilön vakaa itsehallinnan tila, vaan pikemminkin meta-tasolla tapahtuva itsehallinta jota kuvaa tasapainoilu jatkuvan muutoksen värityksessä maailmassa.

Nämä huomiot resonoivat myös yrittäjyyskasvatukseen liittyvien episteemis-ontologisten näkemysten sekä niitä mukailevien subjektipositioiden kanssa. Kuten olen aiemmin osoittanut, yrittäjyyskasvatuksen perimmäiseksi tehtäväksi nähtiin kansallisten koulutusjärjestelmien kyky selvittää jatkuvan muutoksen maailmassa. Jännitteisyyden merkitys tulee ymmärretyksi myös koulutuksellisisa kvalifikaatioissa tapahtuneiden muutosten kautta. Esimerkiksi työvoiman uusintamisen näkökulmasta tärkeää ei ole enää täsmällinen osaaminen tai tietämys, vaan kyky hallita itse oppimistaan, tunteitaan, kognitioitaan ja esimerkiksi joustavuuttaan. (ks. esim. Brunila, Onnismaa & Pasanen 2015.)

Kun tarkastelemme tätä jännitteisyyden dynamiikan taustalla olevaa ihmiskuvaa, voimme todeta että se piirtää kuvan plastisuuteen ja selviytymiseen pyrkivästä yksilöstä. Plastisuudesta tai resilienssistä onkin tullut avaintermejä tarkasteltaessa jälkiteollista yhteiskuntaa. Tästä viestivät niin neuroplastisuutta kartoittavien tutkimusten ja intervention kasvu kuin esimerkiksi tietoisuustaitoihin kytkeytyvien tekniikoiden kasvu (Rose & Abi-Rached 2013; Saari 2016). Näissä ihminen mielletään ympäristöönsä adaptiivisena sopeutujana suhteessa ympäristössä tapahtuviin jatkuviin muutoksiin.

Normit ja ideaalit

Episteemisen hallinnan kolmannen osa-alueen kohdin tarkastelen niitä normeja, arvoja ja ideaaleja, joihin yrittäjyyskasvatus pohjautuu ja joita sillä lopulta tavoitellaan. Alasuutari ja Qadir (2014) korostavat, että tässä vaiheessa toimijat tai verkostot usein sitoutuvat työtämään sekä pohjaamaan poliittisen intervention toteuttamista luomalla ”ikivanhoilta” vaikeuttavia ideaaleja, kuten ”lapsikeskeisyys” tai ”kestävyys”, jotka leviävät rajatusta käyttöympäristöstään ympäri globaalia maailmaa. Lopulta näistä ideaaleista muodostuu paljon käytettyjä ja itsestään selviä lausumia, joilla eri toimijat voivat pyrkiä oikeuttamaan poliittisia päämääriään.

Makrotasolla yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena pidetään ennen kaikkea uusien työpaikkojen luomista sekä kilpailukyvyyn turvaamista (EKM 2003). Näiden taloudellisten tavoitteiden lisäksi yrittäjyyskasvatuksella pyritään myös laajempiin eettis-poliittisiin päämääriin. Eräs tällainen on yksilön itsenäisyyden ja omaehtoisuuden korostaminen, tai kuten *Yrittäjyyden vihreässä kirjassa* mainitaan, ”henkilökohtaisen potentiaalın vapauttaminen”:

Työ ei ole vain tapa ansaita rahaa. Ihmisillä on muitakin kriteerejä ammattia valitessaan, kuten turvallisuus, itsenäisyyden aste, vaihtelevat tehtävät ja työn kiinnostavuus. Korkeampi tulotaso voi kannustaa ihmisiä täyttämään "korkeampia tarpeitaan", kuten itsensä toteuttamista ja itsenäisyyttä, ja ryhtymään yrittäjiksi. (EKM 2003, 7.)

Toisaalta yrittäjyyskasvatuksen ideaalien kohdalla on kyse myös nykyistä koulutuksellista ajattelua määrittävistä, jo itsestään selviksi muodostuneista ilmiöistä ja lausumista kuten elinikäisestä oppimisesta ja itsensä johtamisen kyvyistä:

Yrittäjyyskasvatus on osa elinikäistä oppimista [...] Kyse on elämänhallinnan, vuorovaikutuksen ja itsensä johtamisen taidoista, kyvystä innovaatioihin ja muutosten kohtaamiseen. (OPM 2009, esipuhe.)

Yrittäjyyskasvatukseen kytkeytyvät ideaalit pyrkivät paitsi vastaamaan globaaleihin taloudellisesti-tuotannollisiin muutoksiin, mahdollistamaan itsensä toteuttamisen ihanteita myös demokraattisemman ja osallistavamman yhteiskunnan luomiseen:

Eriyisesti yleissivistävässä koulutuksessa yrittäjämäinen toimintatapa on osa myös vaikuttamiseen, osallistumiseen ja demokraattisuuteen kasvamista (OPM 2009, 11).

Näin ollen:

[...] tehtävänä on kasvattaa oppija vastuuseen itsestään ja tekemisistään [...] sekä kehittää valmiuksia ja keinoja vaikuttaa ja osallistua myös yhteiskunnalliseen toimintaan (OPM 2009, 11).

Tämänkaltaiset ”pehmeän hallinnan” politiikat ovat yleistyneet viime vuosina pitkälle teollistuneissa länsimaissa. Puhe demokraattisuudesta ja yhteiskunnallisen osallisuuden lisäämisestä on voimakas argumentti, sekä Alasuutaria ja Qadiria (2014) lainaten, ”ikivanha ideaali”, jolla voidaan perustella mitä erilaisempia asioita. Siitä on tullut osa aktiivisen kansalaisuuden diskurssia (ks. esim. Saastamoinen 2010), johon myös koulutuspoliittinen dis-

kurssi on esimerkiksi juuri yrittäjyyskasvatuksen muodossa ottanut osaa (Harni 2013). Furedi (2010) on esittänyt, että nykyisessä poliittis-eetoksellisessa ajattelussa koulutukselle onkin annettu ihmeen kaltainen rooli. Kirjoittaessaan ”yhteiskunnan pedagogisoitumisesta”, hän viittaa siihen ajattelumalliin, jonka mukaan lähes mikä tahansa laajempi yhteiskunnallinen ongelma olisi ratkaistavissa koulutuksen ja kasvatuksen avulla. Myös Popkewitz ja Lindblad (2000) ovat painottaneet, että etenkin OECD:n ja Euroopan komission suunnittelemissa koulutuspoliittisissa reformeissa toistuu samankaltainen järkeily, jota he kutsuvat ”kehityksen diskurssiksi”. Siinä koulutus mielletään keskeisenä osana sosiaalista kehittymistä ja elämänlaadun parantamista.

Yrittäjyyskasvatuksella annetut ideaalit ja tavoitteet voidaan myös nähdä mukailevan tällaista ajattelutapaa. Niiden avulla näytettiin pyrkivän vastaamaan niin globaalin maailmantalouden muutoksiin, isetoteutukseen, demokratiavajeeseen kuin kansalaisten yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Yrittäjyyskulttuuria voidaankin kuvata eräänlaisena toivekuvana. Toivekuvia määrittää tässä kohdin ennen kaikkea se piirre, että ne leviävät rajatusta piiristä - kuten taloustieteistä - lähes kaikille elämän osa-alueille. Tällainen toivekuviin perustuva ajattelumalli on löydettävissä myös yrittäjyyskasvatus-politiikasta.

[...] yrittäjien taidot ja asenteet tuovat yhteiskunnalle muitakin kuin vain niiden soveltamisesta liiketoimintaan seuraavia etuja. [...] Positiiviset asenteet yrittäjyyteen ovat erityisen tärkeitä niiden joukossa, joista tämän päivän ja tulevaisuuden yrittäjyys riippuu. Näitä tahoja ovat mm. koulut, yliopistot, sijoittajat, paikallisyhteisöt, alueet, yritysjärjestöt, neuvonantajat ja tiedotusvälineet. (EKM 2003, 22.)

Yrittäjyyskasvatus toivekuvana kuvaa hyvin sitä, mitä poliittisessa argumentaatiossa tarkoitetaan tarkoituksenmukaisella epäselkaisuudella. Kun yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet ja siihen sisältyvät käsitteet eivät lopulta anna kovinkaan selkeitä suuntaviivoja, on helppoa ajatella, että kyseessä on kaikkivoipa koulutuspoliittinen interventio. Näin siihen liittyvä argumentaatio pyrkii houkuttelemaan laajan joukon toimijoita yrittäjyyskasvatukseen liittyvään poliittiseen järkeilyyn.

Lopuksi

Olen tässä artikkelissa tarkastellut yrittäjyyskasvatuksen episteemistä hallintaa kolmen eri osa-alueen kautta. Ensimmäisessä, sosiaalisen maailman ontologiaa tarkastelevassa luvussa esitin, että yrittäjyyskasvatuksen merkitystä legitimoiti kolme keskeistä väittämää tai oletusta: sosiaalisen maailman jatkuva muutos, siihen sopeutuminen sekä toisaalta tämän sopeutumisen kuvaaminen kehitykseksi kohta parempaa. Toisessa luvussa tarkastelin, millaisia subjektipositioita yrittäjyyskasvatukseen kytkettyvä koulutuspoliittinen diskurssi pyrki tuottamaan. Näistä keskeisimpinä nostin esille toiveen jokaisesta yksilöä ja poliittista toimijaa koskettavasta asennemuutoksesta. Asennemuutoksen nähtiin puolestaan tuottavan entistä aktiivisempia, joustavampia ja työllistettävämpiä yksilöitä, joita jatkuvasti muuttuva yhteiskunta ja työelämä kipeästi tarvitsevat. Kolmannessa, yrittäjyyskasvatuksen normeja ja ideaaleja käsittelevässä luvussa taas nostin esille niitä ”ikivanhoja ideaaleja”, joita yrittäjyyskasvatuksen nähtiin toteuttavan. Keskeisimpinä näistä voidaan mainita itsensä toteuttamisen ihanteet ja elinikäinen oppiminen, yhteiskunnalliseen osallisuuteen tähtääminen sekä toivekuviin perustuva ajattelutapa, jossa yrittäjyyskasvatuksen nähdään koskevan lähes kaikkia yhteiskunnallisia toimijoita.

Episteemisen hallinnan analytiikan kehyksestä käsin kaikki nämä kolme osa-aluetta osaltaan kuvaavat sitä millaisin järjelyn tavoin yrittäjyyskasvatuksen normeja, todellisuus-kuvaa ja tavoiteltavia subjektipositioita muotoillaan tietyssä historiallisessa ajassa. Näin kaikki näissä osa-alueista osaltaan vaikuttivat siihen, miksi ja miten yrittäjyyskasvatuksesta muodostui 2000-luvun alkupuolelta eteenpäin niin voimakas pyrkimys parantaa Suomen kuin muiden Euroopan unionin maiden taloudellisesta kestävyttä, kilpailukykyä kuin kansalaisten yhteiskunnallista osallisuutta. Samalla näiden osa-alueiden analyysin kautta voidaan ymmärtää sitä, kuinka ylikansallinen koulutuspoliittinen diskurssi kykenee leviämään useaan eri kohteeseen käyttäen silti samankaltaista, yhteisesti houkuttelevaa kieltä ja yhteisesti hyväksyttäjä ontologis-episteemisiä näkemyksiä.

Episteemisen hallinnan viitekehyksen kautta voidaankin ymmärtää, että koulutuspoliittinen päätöksenteko ja koulutuspoliittisten interventioiden toteuttaminen on tavalla tai toisella historiallisesti kontingenttia. Tietyntylaiset episteemis-ontologiset uskomukset sekä järjelyn tavat rakentuvat aina osana historiallisia muutoksia, ja tätä kautta värittävät koulutuspoliittista toimintaa. Koulutuspolitiikka ei siis tästä näkökulmasta perustu vaihtoehdotto-miin faktoihin, vaan on muuttuvaa, katkonaista sekä sidottu useisiin tiedontuotannollisiin tekniikoihin. Tieteenfilosofi Ian Hackingin ajattelua hyödyntäen episteemisen hallinnan voidaankin ajatella lisäävän kasvatustieteellistä ymmärrystä siten, että sen kautta voidaan ymmärtää koulutuspoliittisen toiminnan *historiallista ontologiaa*: niitä mahdollisuusehto-ja, jotka saavat nykyhetken näyttämään vaihtoehdottomalta. Hackingin sanoin episteemi-nen hallinta ja yrittäjyyskasvatus empiirisenä esimerkkinä auttaa kartoittamaan niitä ”mah-dollisuuksien avaruuksia, jotka ihmisen muodostumista ympäröivät”. (Hacking 2002, 23.)

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti 1999. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti & Qadir, Ali 2014. Epistemic governance: an approach to the politics of policy making. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 1 (1), 67–84. <https://doi.org/10.1080/23254823.2014.887986>
- Berardi, Franco & Virtanen, Akseli 2010. Parvi/häiriö/mielivalta. *Niin & näin* 3 (10), 35–44.
- Berglund, Karin 2013. Fighting against all odds: Entrepreneurship education as employability training. *Ephemera* 13 (4), 717–735.
- Brunila, Kristiina, Onnismäki, Jussi & Pasanen, Heikki 2015. *Koko elämä töihin*. Tampere: Vastapaino.
- Callon, Michel 1986. Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay. Teoksessa Law, John (toim.), *Power, action and belief: a new sociology of knowledge?* London: Routledge.
- Dardot, Pierre & Laval Christian 2014. *The new way of the world: On neoliberal society*. New York: Verso Books.
- Dean, Mitchell 1999. *Governmentality: Power and rule in modern society*. SAGE publications.
- Drucker, Peter 1985. *Innovation and Entrepreneurship*. HarperCollins Publishers.
- Euroopan komissio 2003. *Yrittäjyyden vihreä kirja* [www-lähde]. < <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/rett/20030909/030027FI.pdf> > (Luettu 2.1.2017).
- Foucault, Michel 2010. *Seksuaalisuuden historia*. Suom. K. Sivenius. Helsinki. Gaudeamus.

- Furedi, Frank 2010. *Wasted: Why Education Isn't Educating*. London: Bloomsbury.
- Hacking, Ian 2002. *Historical Ontology*. Harvard University Press. https://doi.org/10.1007/978-94-017-0475-5_13
- Harni, Esko 2014. Yrittäjyyskasvatuksen uusliberalistiset tendenssit ordoliberalismin näkökulmasta. *Kansalaisyhteiskunta* 1 (5), 146–165.
- Harni, Esko 2015. Mielivaltaista kasvatusta, yrittäjyyskasvatusta. Teoksessa Brunila, Kristiina, Onnismaa, Jussi & Pasanen, Heikki (toim.), *Koko elämä töihin – Koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino.
- Harni, Esko 2015. “Opeta, Mittaa, Kehitä”: Yrittäjyyskasvatuksen mittaristo hallinnallisena artefaktina. *Aikuiskasvatus* 35 (2), 99–10.
- Ikonen, Risto 2006. *Yrittäjyyskasvatus - kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä*. Jyväskylä: Sophi
- Kallo, Johanna 2009. *OECD education policy. A comparative and historical study focusing on the thematic reviews of tertiary education*. Väitöskirja, Turun yliopisto.
- Keinänen, Jari 2014. *Yhteisöllisyyden haasteet*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Komulainen, Katri, Keskitalo-Foley, Seija, Korhonen, Maija & Lappalainen, Sirpa (toim.) 2010. *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, Maija 2012. *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas 2010. *Miten meitä hallitaan*. Tampere: Vastapaino.
- Opetusministeriö 2004. *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma* [www-lähde]. < http://minedu.fi/OPM/Julkaisut/2004/yrittajyyskasvatuksen_linjaukset_ja_toimenpideohjelma?lang=sv&extra_locale=fi > (Luettu 2.1.2017).
- Opetusministeriö 2007. *Opetussuunnitelmauudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen* [www-lähde] < <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79409/opm28.pdf?sequence=1> > (Luettu 2.1.2017).
- Opetusministeriö 2009. *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat* [www-lähde]. < http://minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Yrittajyyskasvatuksen_suuntaviivat.html?lang=sv&extra_locale=fi > (Luettu 2.1.2017).
- Popkewitz, Thomas. & Lindblad, Sverker 2000. *Comments and reflections on cases and contexts. Public discourses on education governance and social integration and exclusion: Analyses of policy texts in European contexts. A report from EGSIE project*. Uppsala University. Department of Education.
- Pyykkönen, Miikka 2014. *Ylistetty yrittäjyys*. Jyväskylä: Sophi.
- Rose, Nikolas & Abi-Rached, Joelle. M. 2013. *Neuro The New Brain Sciences and the Management of the Mind*. Princeton University Press.
- Saari, Antti 2012. The Map is the Territory – Educational Evaluation and the Topology of Power. *European Educational Research Journal* 11(4), 586–600. <https://doi.org/10.2304/eej.2012.11.4.586>
- Saari, Antti 2016. Tietoisuustaitojen ristiriidat opetustyössä. Teoksessa Parviainen, Jaana, Kinnunen, Tiina & Kortelainen, Ilmari (toim.), *Ruumiillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino, 199–214.
- Saari, Antti & Harni, Esko 2016. Herbert Spencer ja elämää myötäilevä opetussuunnitelma. *Ennen ja nyt – Historian tietosanomat* 14 (3)..

- Saarinen, Arttu, Salmenniemi, Suvi & Keränen, Harri 2014. Hyvinvointivaltiosta hyvinvointivaan valtioon. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (6).
- Saastamoinen, Mikko 2010. Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja: Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.), *Hallintavalta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Seikkula-Leino, Jaana 2007. *Yrittäjyyskasvatus ja opetussuunnitelmauudistus*. Opetusministeriön julkaisuja.
- Summa, Hilikka 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja uuden retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 51–83.
- Triantafillou, Peter 2010. *New Forms of Governing. A Foucauldian inspired analysis*. Basingstoke: Palgrave.
- Latour, Bruno 1984. *The powers of association. The Sociological Review*. London: Routledge.
- Valtioneuvosto 2005. *Yrittäjyyden politiikkaohjelma 2003–2007* [www-lähde]. < <https://tem.fi/hankesivu/-/hankesivu/hanke?tunnus=KTM054%3A00%2F2003> > (Luettu 10.12.2016).

YTM, KM Esko Harni on jatko-opiskelija Tampereen yliopistossa kasvatustieteen oppiaineessa ja toimii vapaana toimittajana.